

Avoin

Tätä uutista voi jakaa vapaasti. Muistathan mainita lähteen edilex.fi.

Uutinen kuuluu aihealueisiin

Siviilioikeus <<https://www.edilex.fi/aihealueet/Siviilioikeus/uutiset>>

,
Rikos- ja prosessioikeus <<https://www.edilex.fi/aihealueet/Rikos- ja prosessioikeus/uutiset>>

30.5.2022 11.50

Vierashuoneessa professori Tuulikki Mikkola: Kansainvälinen avioero ja tuomioistuimen toimivalta Bryssel II -asetuksen nojalla

Kokemukseni on, että kansainväliseen parisuhdeoikeuteen (ja myös kansainväliseen perhe- ja perintöoikeuteen) suhtaudutaan asianajajien keskuudessa hieman liian suurpiirteisesti, eikä tuomioistuimissakaan aina ole otettu vakavasti väestön ja parisuhteiden kansainvälistymisestä aiheutuvia oikeusvaikutuksia, kertoo kansainvälisen yksityisoikeuden ja perheoikeuden professori *Tuulikki Mikkola* Edilexin Vierashuoneessa, ja kirjoittaa aiheesta myös Lakikirjaston artikkelissa.

Avioliiton kansainvälinen liittymä tuo välirikkotilanteiden oikeudelliseen käsittelyyn yhden päättelytason lisää. Kyse on kansainvälisen yksityisoikeuden säännösten aktivoitumisesta, joka edellyttää lainsoveltajalta tiettyjen, vain tälle oikeudentalalle tyypillisten säännösten, periaatteiden ja käsitteiden ymmärtämistä. Kansainvälinen yksityisoikeus käsittää kolme peruskysymystä: minkä valtion tuomioistuin (viranomainen) on asiassa kansainvälisesti toimivaltainen, minkä valtion laki asiassa tulee sovellettavaksi ja miten ulkomainen ratkaisu saa – ja saako - valtiorajat ylittävät

oikeusvaikutukset. Uskallan sanoa, että moni juristi kaihtaa kansainvälistä yksityisoikeutta ja vetoaa yhtäältä siihen, että oikeudenalan soveltamista tarvitaan vain hyvin harvoissa asioissa. Ottaen lukuun kansainvälisten avioliittojen määrän kasvun, ei perustelu tunnu vakuuttavalta. Olen myös havainnut, että kentällä on paljon väärinymmärrystä siitä, millaiset kytkennät ulkomaihin saavat aikaiseksi sen, että avioliittoihin voidaan päätyä soveltamaan kansainvälisen yksityisoikeuden säännöksiä. Oikeuskäytännössämme on esimerkki jopa tilanteesta, jossa korkein oikeus on jättänyt avioliiton kansainvälisen liittymän julkaistuissa perusteluissaan huomiotta (**KKO 2017:13** <<https://www.edilex.fi/kko/ennakkoratkaisut/20170013>>).

Toisaalta kansainvälistä yksityisoikeutta pidetään hyvin vaikeana oikeudenalana ja sitä se toki onkin. Nimestään huolimatta sääntelyssä ei ole kyse ylikansallisesti sovellettavasta oikeudesta vaan kansallisesti sovellettaviksi tulevista säännöksistä. Niiden alkuperä voi olla kansallisessa oikeudessa, EU-oikeudessa tai valtioiden välisissä yleissopimuksissa. Jokaisessa valtiossa on omanlaisensa sääntelykombinaatio, myös eri EU-valtioissa. Lainsoveltajaa auttaa paljon, jos hän ymmärtää tämän lähtökohdan. Kun mietimme, onko suomalaisella tuomioistuimella kansainvälistä toimivaltaa tietyn asian ratkaisemiseksi, tulee tämä ratkaista soveltaen Suomessa sovellettavaksi tulevia säännöksiä. Sama koskee sovellettavan lain valintaa sekä ulkomaisessa oikeusjärjestelmässä annetun ratkaisun valtiorajat ylittäviä oikeusvaikutuksia Suomessa. Sen sijaan Suomessa sovellettavaksi tulevat säännökset eivät kerro vastausta esimerkiksi siihen, mitä lakia saksalainen tuomioistuin soveltaa kansainvälisessä avioeroasiassa tai miten Yhdysvalloissa suhtaudutaan Suomessa myönnettyyn avioeroon.

Kansainvälisen yksityisoikeuden soveltamisalaan kuuluvat avioeroasiat ovat usein kokonaisuuksia, joissa täytyy erotella eri osakysymykset toisistaan. Totta kai puolisoiden avioero tuo mukanaan siihen liittyvät kysymykset esimerkiksi aviovarallisuussuhteiden purkamisesta ja elatuksesta, mutta asiat kannattaa ja tulee ratkaista rauhassa ja pala kerrallaan. Kansainvälinen yksityisoikeus edellyttää kysymysten luonnehtimista eli kvalifiointia, koska avioerossa kansainvälisesti toimivaltainen tuomioistuin, avioeroon sovellettava lainsäädäntö, aviovarallisuussuhteissa toimivaltainen tuomioistuin, ositukseen sovellettava laki, omistussuhteet määrittävä laki, elatusasiassa toimivaltainen tuomioistuin ja elatukseen sovellettava laki määräytyvät joka ikinen omien säännöstensä nojalla. Lisäksi omien säännöstensä nojalla ratkaistaan myös kysymykset siitä, miten ulkomainen avioero tai ulkomainen ositusratkaisu saa meillä rajat ylittävät oikeusvaikutukset. Ei ihme, että kansainvälinen yksityisoikeus tuntuu vaikeasti suunnistettavalta viidakolta. Juuri siksi kehotan asioiden ratkaisemiseen yksi kysymys kerrallaan ja juuri siksi käsittelen **Edilexissä julkaistussa artikkelissani** <<https://www.edilex.fi/artikkelit/26968>> kansainvälisesti toimivaltaisen tuomioistuimen määräytymistä avioeroasioissa. Kansainvälisen toimivallan määrittäminen onkin ensimmäinen askelma, jolle kansainvälisten puolisojen avioeroasiassa on astuttava. Ilman kansainvälistä toimivaltaa tuomioistuin ei voi asiassa edetä, eikä tehdä esimerkiksi ratkaisua sovellettavaksi tulevasta laista.

Kun pohdittavaksi tulee kysymys siitä, onko käräjäoikeudella toimivalta ottaa avioeroasia ratkaistavaksi esimerkiksi tilanteessa, jossa puolisoilla on muu kuin Suomen kansalaisuus tai tilanteessa, jossa suomalaiset puoliset ovat liittonsa aikana asuneet merkittäviä aikoja ulkomailla, tulee ratkaisua hakea Bryssel II –asetuksesta. Koska asetuksen kattava ja kokonaisvaltainen läpikäyminen ei ole yhden artikkelin puitteissa mahdollista, teen artikkelissa nostoja lainsoveltamisen näkökulmasta ongelmallisiksi osoittautuneista kysymyksistä. Nämä erityiskysymykset heijastelevat sitä tosiseikkaa, että avioliitto-oikeudessa on kyse kulttuurisesti sensitiivisestä oikeudenalasta ja siksi Bryssel II -asetus on ollut osin vaikeahko kompromissiratkaisu. Asetuksen soveltaminen ei olekaan käytännössä osoittautunut mitenkään ongelmattomaksi. Yksi merkittävä käytännön haaste liittyy asuinpaikan määrittämiseen. Käytännössä ei aina ole huomattu sitä, että kansainvälisen yksityisoikeuden asuinpaikka määritetään ulkoisten tekijöiden nojalla eikä henkilö voi sitä itse määrittää esimerkiksi muuttoilmoituksella. Euroopan unionin ennakkoratkaisujen nojalla henkilöllä voi olla kerrallaan vain yksi kansainvälisen yksityisoikeuden asuinpaikka.

Artikkelissa <https://www.edilex.fi/artikkelit/26968> käydään läpi Bryssel II –asetuksen toimivaltaperusteet ja niiden rinnakkainen soveltaminen. Rinnakkainen soveltaminen tarkoittaa, että toimivaltaperusteet eivät ole hierarkisessa järjestyksessä, josta syystä useamman kuin yhden valtion tuomioistuin voi olla avioeroasiassa toimivaltainen. Siksi onkin tärkeää, että asetus säättää myös vireilläolovaikutuksesta. Artikkelissa paikannetaan vireilläolovaikutuksen alkamisajankohta tiettyyn pistemäisesti määräytyvään hetkeen. Koska yksittäisessä tapauksessa voi olla mahdollista, että avioeroasian voi viedä useamman valtion tuomioistuimeen, voi tämä aiheuttaa negatiiviseksi luonnehdittavan ilmiön, jossa puoliso laskelmoi, missä valtiossa hän voisi saada itsensä kannalta parhaan mahdollisen kokonaisratkaisun ja pyrkii saattamaan avioeroasian tuossa valtiossa vireille ennen kuin puoliso ehtii hakea avioeroa jossain toisessa valtiossa. Ilmiö voi vahvistaa puolisoiden välistä konfliktia. Kilpajuoksun tausta on se, että Bryssel II –asetus ei säädi avioerossa sovellettavasta laista ja eri EU-valtioissakin voidaan päätyä lainvalinnassa eri valtioiden lakeihin. Suomessa avioerossa sovellettavaksi tulevasta laista ei voida sopia ja eroon sovelletaan aina avioliittolakia, mutta toisissa valtioissa lainvalinta määräytyy ao. valtiossa sovellettavaksi tulevien säännösten mukaisesti. Nämä säännökset voivat – kuten todettu – erota toisistaan. On lisäksi muistettava, että avioerossa sovellettava laki on yksi asia ja siitä tulee pitää irrallaan aviovarallisuussuhteisiin sovellettava laki, joka määräytyy omien lainvalintasäännöstensä mukaisesti, eikä ole välttämättä saman valtion laki mitä sovelletaan avioeroon. Avioerotilanne voikin kääntyä kilpailuksi siitä, missä valtiossa avioeroasian saa vireille, eikä tätä kilpajuoksua voi hallita oikeuspaikkasopimuksella, koska Bryssel II –asetuksen nojalla eivät osapuolet voi sellaista tehdä.

Kuten edellä totesin, kokemukseni on, että kansainväliseen parisuhdeoikeuteen (ja myös kansainväliseen perhe- ja perintöoikeuteen) suhtaudutaan asianajajien keskuudessa hieman liian suurpiirteisesti, eikä tuomioistuimissakaan aina ole otettu vakavasti väestön ja parisuhteiden kansainvälistymisestä aiheutuvia oikeusvaikutuksia. Ajatuksena saattaa olla, että kansainvälinen avioliitto-oikeus tulee sovellettavaksi vain harvoin ja siksi sitä koskevien säännösten ja kansainvälisen yksityisoikeuden oppien omaksumiseen ei kannata uhrata aikaa. Ylimalkainen asenne johtaa kuitenkin helposti myös siihen, että esimerkiksi avioeroasian kansainvälisiä liittymiä ei havaita tai niille ei anneta sitä merkitystä, mitä meillä voimassa oleva oikeus edellyttää. Sama koskee tietysti tilannetta, jossa henkilö haluaa tehdä jäämistösuunnittelua tilanteessa, jossa hän on aikeissa muuttaa eläkepäivikseen Espanjaan, mutta hänen oikeudellinen avustajansa ei havaitse ulkomaille muuttamisen oikeusvaikutuksia vaan uskoo vakaasti mutta virheellisesti, että suomalaisen henkilön perimyksen sovelletaan aina ja kaikissa tilanteissa perintökaarta ja ainakin, jos henkilö muuttaa Fuengirolaan. Uskon ja luotan kuitenkin, että suhtautuminen kansainväliseen yksityisoikeuteen on hitaasti, mutta vakaasti muuttumassa. Tästä yhtenä tärkeänä osoituksena on, että kansainvälisten perhesuhteiden sääntelyllä on vakaa sijansa nyt myös muun muassa tuomarikoulutuksessa.

Tuulikki Mikkola

Mikkola on opettanut perhe- ja jäämistöoikeutta sekä kansainvälistä yksityisoikeutta ja oikeusvertailua jo yli 20 vuoden ajan eri yliopistoissa ja tällä hetkellä hän toimii professorina Turun yliopistossa. Mikkola osallistuu aktiivisesti myös lakimiesten ja tuomareiden koulutukseen, ja on mukana sekä tuomarinkoulutuslautakunnassa että asianajajaliiton valvontalautakunnassa. Lisäksi Mikkola työskentelee Suomen Akatemian rahoittamissa tutkimushankkeissa sekä EU-rahoitteisessa projektissa, jonka tarkoituksena on helpottaa esineoikeuksien muuntamista kansainvälisessä perimyksessä.

Artikkeli **Lakikirjastossa** <https://www.edilex.fi/lakikirjasto>

Mikkola, Tuulikki: Kansainvälinen avioero ja tuomioistuimen toimivalta Bryssel II -asetuksen nojalla <https://www.edilex.fi/artikkelit/26968.pdf>

Vierashuonekirjoitukset eivät ole Edilex-toimituksen kannanottoja asioihin.

Kirjoita Edilexiin <<https://www.edilex.fi/lakikirjasto>>

- Mikäli Sinulla on ajankohtainen juridinen aihe josta haluaisit kirjoittaa vaikkapa lyhyen kolumnin **Vierashuoneeseen** <<http://www.edilex.fi/uutiset/vierashuone>>, ota yhteyttä **Edilex-toimitukseen**.
Lue lisää <<http://www.edilex.fi/kirjoita>>...

Toimittaja: Jukka Savolainen, Edilex-toimitus (jukka.savolainen@edita.fi)